

RABÁR FERENC

LIPÓTVÁR OSTROMA 1848—1849-BEN

Lipótvár stratégiai jelentőségének, erejének kortársi megítélése

Lipótvárat a Vág jobb partján, Galgóccal haránt szemben, a Beregszeg és Vörösvár községeknél összefutó agyagos lapályon építtette I. Lipót. Az olasz Palma Nuova mintájára emelt szabályos hatszög alakú, füles bástyákkal ellátott erőd megfelelt a kor hadászati követelményeinek. Ugyanakkor stratégiai feladatát is sikerrel teljesítette: A töröktől elfoglalt Érsekújvár ellensúlyává vált és biztosította Komárom várát is. A kuruc háborúk alatt már nem volt jelentősége, a XIX. századra pedig teljesen jelentéktelenné vált.¹

A várak passzív helység- és területvédő szerepüket mindinkább elvesztették a XIX. században. Harcászati pontok voltak: támadás feltartóztatására, rugalmas előretörés támpontjául szolgáltak. A frontharc és a várharc szorosan összefonódott² Lipótvárnak nem volt általános hadmeneteket befolyásoló stratégiai jelentősége. Nem jelentett anyagi bázist a további hadműveletek számára, fekvése folytán nem biztosított fontos átkelőhelyeket, utakat, területeket, (különösen a Vág befagyása után) nem szolgálhatott menedékhelyül megvert hadseregnek, gyengesége nem tette lehetővé, hogy az osztrák hadak támadási lendületét megtörje³. A katonailag szakképzett és hideg fejjel gondolkodó Görgey Arthur fogalmazta ezt meg a legvilágosabban: „...egy ott operáló hadsereg-test számára sem védelmi pontként, sem menedékhelyül nem szolgálhat”.⁴ A nagy, átfogó hadművelési tervekben gondolkodó magyar fővezér számára jelentéktelen pontocska volt Lipótvár.

Az osztrák fővezér, Windisch-Grätz sem gondolkodott másképpen, ő sem tulajdonított katonai jelentőséget e várnak. Legbeszédesebben tanúskodik erről a haditerve. Pozsony a magyar történelem folyamán mindig kulcsfontosságú volt.⁵ Windisch-Grätzben azonban — a Magyarország elleni támadás megindítása előtt — felmerült az a gondolat, hogy Pozsony megkerülésével törjön előre Pest felé. Akkor, amikor a helyzetéből adódóan nem jelentéktelen Pozsony stratégiailag mellékesnek tűnt, hogyan tűnhetett volna Lipótvár fontosnak?

Ez persze nem azt jelentette, hogy Windisch-Grätz nem tartotta kívánatosnak Lipótvár meghódítását. Ebben döntő szerepet játszott az osztrák fővezér

1 Lipótvár rövid összefoglaló története: Magyarország vármegyéi és városai, Nyitra vármegye, Bp., 634—639.; *Benczur Miklós*: Leopoldvára. *Honderú*, 1846. 15. sz.

2 *Luis Blesson*: *Geschichte der Grossen Befestigungskunst*. Berlin, 1830. 80 — 113. o.

3 A várak szerepéről: *Clausewitz*: *A háborúról*. Budapest, 1917. 359—371. o.

4 Magyar Országos Levéltár (a továbbiakban: OL) P 295, Görgey család levéltára b/29/2. sz. Közli: *Görgey István*: 1848 és 1849-ből. Bp., 1885. I. k. 42. o.

5 *Horváth Jenő*: Pozsony és a Közép-Dunavonal. *Hadtörténelmi Közlemények* (a továbbiakban: HK) 1893. 121—131., 250—265. o.

politikusi személyisége. Windisch-Grätz legalább annyira volt politikus, mint katoná, a császári akarat és szellem végrehajtója, a forradalmi területek pacifikálója. Feladata nem korlátozódott pusztán a hadműveletekre. Az október 16-i császári irat írja: „...a rendet és nyugalmat állítsa ismét vissza, a birodalmat a fenyegető veszélytől mentse meg és teremtsen meg Ausztria népei számára a jobb jövő lehetőségét”.⁶

Windisch-Grätz komolyan vette politikai küldetését, s a katonai szempontokat alárendelte a politikának. December 23-án, a támadás megindítása után 7 nappal így ír uralkodójának, Ferenc Józsefnek: „Tekintve, hogy az ország közigazgatását teljesen újonnan kell megszervezni, nem lehet a hadműveleteket olyan gyorsan végezni, ahogy az pusztán katonailag mindenképpen kívánatos volna. A hadsereg csakis fokozatosan és olyan ütemben nyomulhat előre, ahogyan a nyugalom és a törvényes rend a megszállt országrészekben helyreállítható lesz”.⁷

Így vált a stratégiailag jelentéktelen vár mégis fontossá és katonai célponttá. Abban azonban nem hitt az osztrák hadvezetés, hogy Lipótvár katonai célpontból katonai tényezővé válhat.

Windisch-Grätz két napot elegendőnek tartott ahhoz, hogy a kis várat meghódoltsassa. Az általa használt „védtetlen” jelző nem csupán a vár leromlott állapotára vonatkozott, hanem korszerűtlenségére is.

A XIX. századi — Montalambert és Carnot elvein nyugvó — „újporosz” formát megtestesítő osztrák erődépítkezések megfeleltek a modern stratégia és taktika elveinek. A volt várakat erődökké, erődrendszerekké alakították át. (Komárom, Krakó, Olmütz, Linz.⁸ Átépítésük után inkább hasonlítottak egy elsáncolt táborhoz, mint falakkal körülvett várhoz.⁹ Ilyen szempontból Magyarországon egyedül Komárom jöhetett számításba.¹⁰ Lipótvár kis kiterjedése önmagában nagy hátrányt jelentett, hiszen csekély belterülettel rendelkezett és így könnyen szétbombázható volt. Erre számított Simunich és Windisch-Grätz is. Nem övezte a nélkülözhetetlen sáncrendszer sem, és — amit Windisch-Grätz maga is kidomborít — kiépített kazamatái sem voltak. A tüzérség fejlődése és megnövekedett szerepe a XIX. századi háborúkban és várharcászatban is elengedhetetlen feltétellel tette, hogy az erődök tüzerejét és hatásosságát nagymértékben megnöveljék.¹¹ Ez csak úgy volt elérhető, ha a mellvédekről, valamint a tökéletes biztonságot nyújtó kazamatákból egyidejűleg erős tüzérségi csapást mérnek az ellenségre. A kazamaták hiánya a védők tüzérségi tüzeinek eredményességét minimálisra csökkentette, annál is inkább, mert az ostromlók a közelítőárkok segítségével a mellvédek mögötti tüzérséget teljesen ártalmatlanná tehették.¹²

Windisch-Grätz tehát joggal remélhetett gyors sikert, számítása azonban mégsem vált be.

6 Idézi: *Helfert*: Der ungarische Winter-Feldzug und die octroyierte Verfassung. Prag, 1875. IV. Band, 177. o.

7 *Paul Müller*: Feldmarshall Fürst Windisch-Grätz. Revolution und Gegenrevolution in Oesterreich. Wien—Leipzig, 1934. 181. o.

8 *Reuleaux*: Die geschichtliche entwicklung des Befestigungswesens. Leipzig, 1912. 81—83. o.

9 E szemléletre jellemző, hogy Bécsset, Dreždát nem sorolták az erődök közé, míg Párizst igen. Azt a Párizst, amely hagyományos értelemben vett város- és várfalakkal nem is rendelkezett. Über Befestigungen zur neueren Kriegführung. Wien, 1843. 68. o.

10 A töröktől felszabadult Magyarországon csupán Temesvárott, Aradon, Gyulafehérvárt és Komáromban folytak építkezések a modern erődítéstani elvek szerint. A XIX. században pedig Komárom az egyetlen, amelyet az akkori stratégiai követelményeknek megfelelően építettek. *Maggiorotti, Leone Andrea*: A hadiépítéset Magyarországon. HK 1935. 39. o.; *Kezdecs László*: Komárom, az erődök városa. Bp., 1984. 162—166. o.; *Welden*: Episoden aus meinem Leben. Gratz, 1853. 70—71. o.

11 Az osztrákoknak mintául szolgáló Montalambert és Carnot nagyon erőteljesen hangsúlyozza a tüzérség szerepét. Carnot e tekintetben fantaszta (egy 4000 főnyi várórség megfelelő tüzérségi erővel 20 000 fős ostromló sereget semmisíthet meg), de a realisabb Montalambert is a jó erőd elengedhetetlen feltételének tekinti a kazamatarendszerekből működő tüzérséget. *A. V. Zostrov*: Geschichte der beständigen Befestigung oder Handbuch der vorzüglichsten Systeme und Manieren der Befestigungskunst. Leipzig, 1893. 244—327., 366. o.

12 Über Befestigungen zur neueren Kriegführung. Wien, 1843. 48. o.

Az osztrák hadvezetés rossz szervezése, szakszerűtlenség, a kedvezőtlen időjárási viszonyok, a magyar várórség ellenállása mind késleltette a vár bevételét. Kétségtelen, Lipótvár sorsát döntően befolyásolta az osztrák—magyar hadműveletek alakulása, ugyanakkor a 36 napig elhúzódó ostrom akadályozta Windisch-Grätz katonai és politikai céljainak megvalósítását.

Hadi készülétek az osztrák sereg támadásáig

A magyar hadsereg hadműveleti „tervtelenségével” szemben az osztrák generálisok már a november közepi haditanácson értesültek az eljövendő hadjáratban való szerepükről.¹³ Nem várt módon azonban Windisch-Grätz hadseregének hosszú, téli hadjáratra való előkészületei meglehetősen elhúzódtak.¹⁴ December elejére viszont, minden gátló és fékező tényező ellenére, a készülétek olyannyira előrehaladtak, hogy már pontosan kitűzték a támadás megindításának napját (december 16.), a fővezér pedig részletes utasításokkal látta el az alvezéreket.

Windisch-Grätz általános, nagystílusú haditervében¹⁵ a maga vezette főszereg stratégiáját a hirtelen áttörésre és a Pestig való gyors előnyomulásra alapozta.¹⁶ Erőfölénye tudatában pillanatig sem kételkedett egy esetleges nyílt csata kimenetelében, de egyes megerősített városok fedezésével a gyenge magyar sereg is jelentősen lelassíthatta, mi több, meg is akaszthatta lendületes előretörését.

A magyar fővárosig három ilyen — védekezés szempontjából némi reménnyel kecsegtető — védelmi pont volt kiépítve: Pozsony, Győr és Komárom. Bár Pozsony földrajzi fekvésében rejlő jelentőségét csaknem semmissé tette stratégiai jelentéktelensége, a lázas erődítési munkálatokról, a Kossuth utasításairól befutó hírek folytán, az osztrákoknak mindenképpen számolniuk kellett vele.¹⁷

Az osztrák hadak közvetlen célja tehát — a támadás megindulásával — a magyar határzáróvonal áttörése után — Pozsony elfoglalása volt. Noha Windisch-Grätz nem számolt hatékony magyar ellenállással (optimista számításai szerint két nap elegendő, hogy birtokba vehesse Nyugat-Magyarország kulcsát), szinte önként kínálkozott a főszereghez be nem osztott, de azzal szorosan együttműködő Simunich-féle mellékhadtest figyelemelterelő, átkaroló akciója.

A Göding—Jablonitz vonalat megszálló Simunich Boldizsár vezérőrnagyot Windisch-Grätz december 10-i utasításában felszólította, hogy a főszereg támadását megelőzően, december 14-én, törje át a Nádasi-seregtest védelmi vonalát, a visszaszorított ellenséget vegye üldözőbe, s az időközben Pozsonyba bevonuló 2. hadtesttel vegye fel a kapcsolatot. A siker csaknem biztos — teszi hozzá —, mivel a vele szemben álló magyar sereg csupán 3000 fő körül mozog.¹⁸

A Fehér hegység vonalát megszálló Nádasi-seregtest parancsnoka ekkor Ordódy Kálmán volt. A Simunichot első betörése alkalmával elszalasztó Guyon Richárd

13 A magyar hadműveleti tervtelenségről: *Tövisházy-Ferjentsyk Ottó*: A magyar vezérkar (táborkar) 1848—49-ben. *Magyar Katonai Szemle*, 1937. 5. sz. 200—209. o.

14 A csehországi és galíciai bizonytalan helyzet, a téli viszonyokra való alapos felkészülés, a hadjárat szükségleteit biztosító üzemek lassú termelése, a könnyűlovasság teljes hiánya mind-mind késleltette a támadás megindítását. *Kissling*: Die Revolution in Kaisertum Österreich. Wien, Universum II. Bd. 7. o., *Helfert*: i. m. 199—204. o.

15 „Operationsplan für die k. k. Armee nach Ungarn in Dezember 1849”. *Hadtörténelmi Levéltár* (a továbbiakban: HL) az 1848—49 évi forradalom és szabadságharc iratai. 7/288. A terv bírálata: *Rüstow*: Gesichte des ungarischea Insurrectionskrieges im Jahren 1848 und 49. Zürich, 1860, I. Bd. 150. o.

16 Mivel Windisch-Grätz hadjáratát nem tekintette egyébnek, mint egy lázadó népség nagyarányú rendőri meg szabályozásának, a siker döntő feltételének, a gyorsaságot tartotta. Csaknem biztosra vette, hogy Pest elfoglalásával feladatát máris teljesíti. Mi sem tanúskodik erről jobban, mint Pest elfoglalását követő általános hangulat. HL 1848. 7/288.; *Rüstow*: i. m. 26. o. A pesti bevonuláskor uralkodó hangulatról: *Kissling*: i. m. 26. o.; *Helfert*: i. m. 426—430. o.

17 Pozsony stratégiai jelentőségéről HL 1848. 7/288.

18 HL 1848. 5/116.

ezredest Görgei november elején leváltotta,¹⁹ s helyére Zsedényi Gyula Württemberg-huszárezredbeli őrnagyot, ekkor már honvéd vezérkari alezredest nevezte ki²⁰. A parancsnoki hely azonban Zsedényi megbetegedése folytán, ismét megürült, ekkor a Nádasi-seregtest vezényletével Görgei Arthur Ordódyt bízta meg.

Ordódy Kálmán 1812-ben a magyarországi Bagotán született. Húsz évesen lépett a hadsereg kötelékébe. Bár semmiféle iskolai végzettséggel nem rendelkezett, nemesi származásának köszönhetően, gyorsan haladt előre a ranglétrán. Másodosztályú hadnagyi rendfokozatban érte a szabadságharc. Kiemelkedő tudást szerzett matematikából, földrajzból, történelemből, erődítéstanból és terepfelméréstanból. Az 1840-ben még a gránátos osztályhoz beosztott tehetséges tisztet 1844-ben kinevezték Sátoraljaújhelyre toborzó parancsnokká.²¹ Az első nemzetőr zászlóalj megalakulásakor Ordódy vezette Újhelyen a kiképzést. Az ottani nemzetőr parancsnokság és városvezetőség kérte a Magyar Hadügyminisztériumot, hogy a nemzetőrséghez őrnagynak nevezzék ki²². Alig egy hónappal később azonban már a honvédségnél találjuk. Június 13-i hatállyal kinevezték a Kassán szerveződő 9. honvéd százszóaljhoz, századosi rangban.²³ Csány kormánybiztos szeptember közepi jelentésében képzett és tapasztalt törzstisztek hiányára panaszkodik,²⁴ s kéri, hogy Ordódyt a 7. százszóalj parancsnokává nevezzék ki.²⁵ Október 1-jei hatállyal áthelyezték a 13. honvéd százszóaljhoz.²⁶

Simunich támadásának hírére (1848. október 21.) az Országos Honvédelmi Bizottmány Ordódyt nevezte ki a sebtiben összevont magyar csapatok parancsnokává. Noha a nagy lehetőséget elszalasztották — három oldalról harapófogóba fogni az osztrák hadat — ezért csak annyiban hibáztatható Ordódy, mint a másik három vezér: Beniczky Lajos, Guyon Richárd és Klapka György. Sem Görgei, sem Kossuth nem adott hitelt Guyon vádaskodásának, sőt, még felelősségteljesebb feladattal bízták meg: a Nádasi-seregtest parancsnokságával.

Görgei tisztaban volt azzal, hogy Pozsony tarthatósága szempontjából milyen nagy jelentősége van a Nádasi-seregtestnek.²⁷ Erejétől telhetően próbálta is az ott állomásozó sereget mind felszerelés, mind létszám tekintetében gyarapítani. A téli hadjárat tényleges megindulásáig mintegy 1000 fővel növekedett az itt állomásozó erő.²⁸ Ez azonban még mindig elenyésző volt Simunich hadtestével szemben, különösen, ha figyelembe vesszük a magyar csapatok hiányos felszereltségét és tapasztalatlanságát. Harci tapasztalattal csupán a 48. számú Ernő és a 34. számú Porosz herceg sorgyalogezredre zászlóalj rendelkezett.²⁹

Bár a terepviszonyok némi előnyt nyújtottak, hathatós védelmi vonal kiépítését nem tették lehetővé. A Guyon által szorgalmazott „blokkházak” építését³⁰ Görgei kezdettől fogva ellenezte.³¹ Szarkasztikus megjegyzései mögött az a felismerés húzódott, hogy a Nádasi-hegyszoros könnyű átkarolásának lehetősége valóban értel-

19 Görgei Kossuthoz írt november 14-i levelében nem titkolt ellenszenvvel írja: „Guyon ezredest folytonos esztelen diszpozíciói miatt leváltani kénszerítettem” közli: *Steier Lajos*: Görgey és Kossuth. Budapest, 1924. 159. o. Idézett levél megjelent: *Görgey István*: i. m. 42. o. A Guyonnak küldött leváltó parancs: OL P 295 Görgey család levéltára b/80./20. sz.

20 Zsedényi kinevezése: uo. b/30./22. sz.

21 Conduite Liste: Ordódy de Eadem Also Leszko Colomann. *Bona Gábor*: Tábornokok és törzstisztek a szabadságharcban 1848—49. Bp., 1982. 255. o.

22 OL Országos Nemzetőri Haditanács. 1848. Folyamodványok és közösen kezelt általános iratok. H 92. 303.

23 *Közöny*, 1848. június 15., 25. p. *Pesti Hírlap*, (a továbbiakban: PH) 1848. június 15., 549. o.

24 *Hoffman Arnold*: Az 1848/49-i vörös siphás honvéd zászlóalj története. Kassa, 1906. 7. o.

25 OL H2 Országos Honvédelmi Bizottmány iratai (a továbbiakban: OHB) 1848. 638.

26 *Közöny*, 1848. szeptember 27., 559. o.

27 Görgeinek Kossuthhoz intézett november 14-i levele: *Steier*: i. m. 156. o.

28 *Breit József*: Magyarország 1848/49. évi függetlenségi harcának katonai története. Budapest, 1897—98. 158. o.

29 Uo.

30 Guyon 1848 november 11-én a Nádasi szorosban négy dupla blokkház felépítését javasolta Kossuthnak. Optimistán írja: „Hat, legfeljebb nyolc gyalogszázzal és 8 ágyúval még sokkal nagyobb számú ellenség ellen hosszú ideig védelmezni lehet, ha ezen alkalmas hely művésziileg a védelmezésére elkészítetik”. Guyon jelentése az OHB-nak: OL H2 OHB 1848. 2734. Az OHB megbízó parancsa: uo. Közli: *Kossuth Lajos* összes munkái S. a. r. *Barta István* Bp., 1952. XIII. 427—428. o. (a továbbiakban: KLÖM) Jeszenák kormánybiztos jelentése a munkálatokról: OL H2: OHB 1848. 2947. Közli: *Daniel Rapant*: Slovenské povstanie roku 1848—49. III/2. k. Bratislava, 1954. 83—84. o.

31 Görgey november 14-i, 15-i, 17-i levele: *Steier*: i. m. 158., 169., 173. o.

metlenné teszi, hogy ott nagyobb arányú építkezéseket folytassanak.³² Így azután Görgei egy pillanatig sem gondolt arra, hogy Simunich támadása esetén a Nádasi-seregtest hatékonyan és tartósan védekezhet. Ezzel megmagyarázható, hogy Ordódy még a támadás előestéjén sem kapott határozott parancsot szívós és kitartó ellenállásra.³³ Görgei utolsó, november 28-i utasítása is — amelyről biztos tudomásunk van — csupán általános taktikai elgondolásokat tartalmaz.³⁴

A magyar fővezér Ordódy rugalmasságára, helyzetfelismerésére és vezéri képességeire bízta, meddig tartja a rábízott határrészt.

Az osztrák támadás megindulása — a nádasi csata

Simunich Windisch-Grätz utasításai értelmében mintegy 6000 főnyi hadseregével december 14-én a hajnali órákban három oszlopban tört előre.³⁵ A Nádas előtt elhelyezkedő hevenyészett barikádok fedezete alatt tanúsított magyar ellenállás hamar megtört, Ordódy elrendelte a visszavonulást, s a nádasi magaslaton foglalt el újabb harci állást. Az előretörő osztrák jobbszárny átkarolással fenyegetett, így ezt a pozíciót sem lehetett tovább tartani. A magyar sereg Benyóczyig vonult vissza állandó csatározások közepette, ahol ismét kísérletet tett Simunich feltartóztatására. Az osztrák balszárny fenyegető oldalmozdulata azonban ennek az újabb állásnak az elhagyására kényszerítette a magyar sereget, mely végül is Nagyszombatig vonult vissza.³⁶

Ordódy — Görgey előzetes utasítását követve — átadta a brigád parancsnokságát Guyonnak, ő maga pedig Lipótvárra vonult, hogy átvegye a vár parancsnokságát.³⁷

Lipótvári erődítési munkálatok 1848. december 15-ig

Az amúgy is gondozatlan magyar várak közül Lipótvár volt a legelhanyagoltabb.³⁸ A karbantartás teljes hiányához hozzájárult rossz fekvése is: a vizenyős talajon a falak megcsúsztek, a kiáradt Vág homoklerakódásaival fokozatosan csökkentette a várak mélységét. Leromlott állapotára mi sem jellemzőbb, mint hogy a bécsi katonai kincstár már alkudozásban állott a gazdag, Nyitra vármegye egyhatodát birtokló Erdődy grófnóval, aki az erődítményt majorra kívánta átalakítani. A tárgyalások azonban megszakadtak.³⁹

Lipótvár megerősítésével és kielégítő felszerelésével csupán a vár közvetlen veszélybe kerülése után — Simunich első betörését követően — kezdtek foglalkozni. Az akkor sebtiben kinevezett Korancsik József kapitányt várparancsnoki tisztéből felmentették,⁴⁰ s helyére Thanhoffer Ferenc nyugalmazott őrnagyot, ekkor már honvéd

32 OL P 295 Görgey család levéltára b/30/22. sz.

33 Breit Görgei stratégiai megfontolásait figyelmen kívül hagyva jegyzi meg: „...bizonyára sokkal üdvösebb lett volna szigorúan meghagyni Ordódynak, hogy a Nádasi szorost a legvésoőkig tartani iparkodjék”. Breit: i. m. 158. o.

34 OL P 295 Görgey család levéltára b/30/90. sz. Közli: *Görgey István*: i. m. I. k. 43—44. o., idézi: Breit: i. m. 159. o.

35 Korabeli magyar források és hadtörténeti munkák is túlzóan tízezer főre teszik a Simunich vezette osztrák sereg létszámát, valójában ez nem haladta meg a 6000 főt. Simunich jelentése Windisch-Grätznek serege hadrendjéről: HL 1848. 5/245 *Strack*: Beiträge zur Geschichte des Winterfeldzuges in Ungarn von 1848 und 49 Wien 1858. 33. o.; Der Winterfeldzug 1848—49 in Ungarn. Wien, 1851. 42. o.

36 Simunich jelentése a csatáról: HL 1848. 5/302. Ordódy jelentése: OL H2 OHB 1848. 5769. 6307. Ordódy jelentését és Kossuth erre vonatkozó intézkedését közli: KLÓM XIII. 778—781. o. A csata részletes leírása: Beschreibung des FML von Simunich im Jahre 1848/49 in Ungarn geführten Feldzuges. II. Epoche. HL 1848/49 11/51.

37 OL P 295 Görgey család levéltára b/30/128. sz.

38 A magyarországi várak elhanyagoltságáról: *Mészáros Lázár*: emlékiratai. Közrebocsátja: *Szokolay Viktor*. Pest, 1867. I. k. 161. o.; *Gelich Richárd*: Magyarország függetlenségi harca 1848—49-ben. Budapest, 1884—1889. I. k. 360. o.; *Heinrich Blasek*: Beiträge zur Geschichte der K. U. K. Genie Waffe. Wien, 1898. I. Teil. 2. Auschnitt. 292. o.

39 *Gelich*: i. m. I. k. 365. o.

40 OL H2 OHB 1818. 1386.

alezredest nevezték ki. A szükséges munkálatok irányítására pedig erődítési igazgatóul Kossuth a szakképzett Mednyánszky Lászlót tette. Mednyánszky a magyarvári Gazdasági Intézetben folytatott tanulmányai megszakítása után jelentkezett, s nyert felvételt a Tullni Katonai Intézetbe. Itt szerezte erődítéstani és hadmérnöki ismereteit. Két év után a 33. sz. Gyulay gyalogezredhez került, ahol 1835. november 1-jétől mint hadapród szolgált. Innen Trencsén vármegye javaslatára a magyar nemesi testőrséghez vették át. Itt szövődött barátsága Görgeivel, kinek két éven át szobátársa volt. Négy évi szolgálat után leköszönt, 1847-ben már mint Bars vármegye választott követe szerepel az országgyűlésen. A szabadságharc kitörésekor átjelentkezett a honvédséghez, és július 7-től az 5. zászlóaljba nyert kinevezést főhadnagyi rangban, 1848 októberétől pedig mint 28. zászlóaljbéli százados harcolt a szerbek ellen. Könnyebb sebesülése miatt hamarosan ismét Pestre került. Kossuth, aki stratégiai jelentőséget tulajdonított Lipótvárnak, és minden erejével és hatalmával támogatta az ott folyó védelmi munkálatokat, a forradalmi szellemű Mednyánszkyban vélte felfedezni azt a szakképzett és markáns egyéniséget, akinek irányításával a vár erősítése valóban eredményesen előrehaladhat.⁴¹

Az úgynevezett térerősítési igazgatóság a várparancsnoktól teljesen elkülönített, önálló hatalmat élvezett, joga volt saját pecsétre, s a szolgálati utat megkerülő közvetlen levelezésre. Kossuth külön is utasította Mednyánszkyt, hogy minden akadályozó tényezőt személyesen neki, gyorsfutár útján jelentsen.

Mednyánszky és az őt lelkesen támogató Jeszenák kormánybiztos minden erőfeszítése dacára egy teljes hónap eltelte után a vár állapota alig változott valamit. Jól tükrözi ezt Mednyánszky november 26-i jelentése, amelyben a következő tennivalókra hívja fel a figyelmet:

„A vár belsejében:

1. az épületeket

a) az élelemtárat,

b) a kórházat,

c) a 9. számú kaszárnyát bombamentessé tenni,

2. a mellvédek építése

A váron kívüül:

1. a vár hat hosszú falát földhányással erősíteni,

2. elcölöpözni a fedett utak mellvédjét a vár körül,

3. elcölöpözni a félholdak torkolatait,

4. a fedett utak bemenetét eltorlaszolni.”⁴²

A vár felszereltsége tekintetében sem történt jelentős előrehaladás.⁴³ Ocskay Rudolf, Nyitra vármegye alispánja októberben ugyanazon hadifelszerelések elküldését sürgeti, mint Mednyánszky november 26-án.⁴⁴ Nevezetesen: 50 mázsa lőport és ágyútalpakat. „S ámbátor” — írja Mednyánszky — „a vár erősítésén már négy hét óta folyvást dolgoztatik, mind e-mellett netaláni ostrom esetében öt napnál tovább nem képes e vár magát fenntartani.”⁴⁵

Kossuth sietve intézkedett. Utasította a komáromi várparancsnokot, hogy „be nem várva a Hadügyminisztériumnak e részbeni rendeletét”, a szükséges lőport és ágyútalpakat sürgősen Lipótvárra szállíttassa.⁴⁶ S bár forrás erről nem tanúskodik,

41 Mednyánszky életéről: *Kumlik Emil*: A szabadságharc pozsonyi vértanúi. Budapest, 1905. 46—50. o. Magyar Szabadságharc vértanúinak emlékkönyve. 1848—49. Szerkesztette: *Halász István*; *Bona Gábor*: Haynau első áldozata. *História*, 1983/4. sz. 17—19. o.

42 OL H2 OHB 1848. 3975.

43 Kossuth kezdetől fogva támogatta Lipótvár megerősítését. A rendelkezésre álló csekély tüzérségi utánpótlást és felszerelést a délvidéki magyar seregek és Görgey csapatainak erősítésére küldte. Csak most kezdte erélyesebben sürgetni Lipótvár tüzérségi megerősítését, amikor a vár ostroma már várható volt.

44 OL H2 OHB 3975.

45 Uo.

46 Uo.

az időpontok egyezése azt sejteti, hogy Görgeit is utasította: Lipótvárra vonatkozóan tegye meg a szükséges intézkedéseket. Tény, hogy Görgei felszólította a kiváló mérnöki képességű Mack József őrnagyot, hogy induljon Lipótvárra, tájékozódni a vár állapota felől. A szakszerű helyzetfelmérés sem vezetett más eredményre, mint amit a várparancsnok, illetve a kormánybiztosok sugalltak jelentéseikben.⁴⁷ Görgei sem számolhat be másról — Mack részletes és körülményes jelentése alapján —, mint Lipótvár védhetetlen állapotáról.

Az annyira szorgalmazott munkák előrehaladtát jelentősen hátráltatta egy szerencsétlen várparancsnokcsere. Kossuth, kőszá intrikáknak hitelt adva, Thanhoffert leváltatta és helyére Bayer Rupertet nevezte ki.⁴⁸ Hamarosan kiderült azonban, hogy nagyon alkalmatlan és méltatlan emberre esett választása. Nemcsak, hogy nem támogatta a munkálatokat, hanem egyenesen akadályozta azok előrehaladását. Mednyánszky panaszkodva jelenti, hogy Bayer, aki a munkák egy részét merőben feleslegesnek tartotta, a „tervezett gunyhók” finanszírozására küldött 5000 Ft-ról szóló utalványokat nem csupán magánál tartotta, hanem egyenesen Görgeit kérdezte, mi is legyen velük. Kéri Kossuthot, hogy érdemben intézkedjék, „...nehogy a fél évre drágán megszerzett élelmek a várral együtt egy tudatlan ember makacsságáért az ellenség martalékává válják”.⁴⁹ Görgei pedig méltatlankodva írja Kossuthnak: „... benne (Bayerban—R. F.) bízni nem lehet, minthogy Ő egyedül maga s családja sorsának biztosításával gyötrődik, s tehát föltehető róla, hogy egy tetemes pénzösszegnek az ellenség által tett ajánlására, annak idejében legkecsesetűbb biztosításának tekinthetné.” S bár Görgei is kérte, hogy helyére megfelelő személyt nevezzen ki, Kossuth a rendelkezést a fővezérre ruházta át (december 4.). December 15-én azonban már egyenesen javasolta Ordódy várparancsnoki kinevezését, aki a nádasi csatát követően, december 15-én Bayertól átvette a vár védelmének irányítását.⁵⁰

Az újdonsült várparancsnok tisztjének elfoglalása után küldött segélykérő jelentése sem fest rózsás képet. A kapuk (a délkeleti csakúgy, mint a délnyugati) felettből gyengék és minden nehézség nélkül szétlőhetőek, a várban elhelyezkedő kaszárnyák, raktárak, kórház könnyen lángba borítható.⁵¹ A vár építései keletkezett, annak délnyugati oldalán épült Mesztecsko (Újvároska) nevezetű falu, Erdődy grófné Paradicsom nevezetű majorsági épülete, valamint az annak közelében fekvő téglalapú épületek még mindig álltak⁵², annak dacára, hogy már a november 28-i éjszakai haditanács kimondta a lőtávolságon (1000 lépésen) belül fekvő épületek lerombolását és Jeszenák kormánybiztos már december elején sürgette az OHB-nál az ehhez szükséges pénzösszeg elküldését.⁵³ A beérkező csekély pénzösszeget fontosabb erődítési munkálatokra fordították, Mednyánszky pedig erőszakos és jogellenes — kárpótlás nélküli — bontásra nem szánta rá magát, még a nem éppen forradalmi szellemű Erdődyné esetében sem.⁵⁴

A várórség hat hónapra elegendő élelmiszerral el volt látva, s a várban lévő két kút megfelelően biztosította a vízellátást. A hadi felszereltség tekintetében viszont hiányok mutatkoztak. A vár tüzérségi ereje 12 db 12 fontos, 5 db 6 fontos és 7 db 3 fontos ágyúból, valamint 3 db 30 fontos mozsárból és 4 db 10 fontos tarackból állt.⁵⁵

47 OL P 295. Görgey család levéltára b/30/111. sz.

48 Thanhoffert protestálására Görgei felkérte Kossuthot, hogy tegye meg a kellő intézkedéseket Thanhoffert távozására: „Mivel addig míg valaki ellen világos tények nem szólnak, azt hazafiatlansággal vádolni és annak becsületébe gázolni nem szabad.” OL P 295 Görgey család levéltára b/10/e/4. fasc. Beadványok Mészáros Lázárhoz. Thanhoffert levele, 1848. december 9. Az iratot közli: *Waldapfel Eszter*: A forradalom és szabadságharc leveléstára. II. k. 370—372. o.

49 OL H2 OHB 1848. 5417.

50 OL P 295 Görgey család levéltára b/30/111. sz. Kossuth december 4-i és 15-i iratai: KLÖM XIII. 638., 755. o.

51 OL H2 OHB 1848 6020.

52 OL H2 OHB 1848 5949.

53 Uo. 5607.

54 A gazdag, horvát származású Erdődy grófnő állítólag még augusztusban 14 000 arannyal támogatta Jellačićot. *Pressburger Zeitung*, 1848. Nr. 124. 143. o.

55 HL 1848. 6/111.

S annak ellenére, hogy a Lánchíd építómunkásai vállalták a lövegek feltalpezését,⁵⁶ 7-db 6 fontos és 1 db 30 fontos mozsár, valamint — források hiányában meghatározhatatlan, de nem csekély számú — 10 fontos ágyú hevert raktáron használhatatlanul, lövegtalpak hiányában.⁵⁷ A várfalakon elhelyezett ágyúk számához képest a tüzérség létszáma meglehetősen csekély volt. A sorezredi tüzérség (26 fő) a honvéd tüzérséggel együtt mindössze 58 főre rúgott,⁵⁸ míg legrosszabb esetben is egy-egy löveg kiszolgálásához legalább 3—4 emberre volt szükség.⁵⁹ Nagy volt a hiány ágyúfelszerelésben, töltésekben, nem kevésbé a gyutacsos „gyalogosi” töltésben.⁶⁰

A tüzérség parancsnoka a Párizsban hadmérnöki akadémiát végzett Gruber Fülöp volt. Az 5. tüzérezredben szolgált tiszt a honvéd tüzérség megalakulásakor oktatóként vett részt a kiképzésben.⁶¹ A kiváló képességű Gruber már a schwechati csatában felhívta magára a figyelmet.⁶² A holicai harc után a Nádasi-seregtesthez osztották be. A már eltűntnek hitt⁶³ főtitst a nagyszombati csatavesztést követő visszavonulásnál csatlakozott a várórséghez,⁶⁴ s átvette a tüzérparancsnokságot Döring századostól.⁶⁵

A várórség 2 századnyi Ceccopieri-gyalogosból (220 fő), a korábbi harcokban már valamelyest megedződött, de le is gyengült 7. honvéd zászlóaljból⁶⁶ és a teljesen frissen alakult, képzetlen és ellátatlan 16. honvéd zászlóalj két századából állt (750 fő)⁶⁷. Ehhez hozzászámítva a tüzérségi állományt és a vezénylő tiszteket, a védősereg létszáma 1528 főre rúgott.⁶⁸

Ordódy a bombabiztos lőszer- és élelmiszerraktár kivételével a várban lévő épületeket földdel és trágyával szóratta le, a galgóci és a szeredi hidat, valamint Újvároska mezővárost felgyújtatta.⁶⁹ Többet azonban ő sem tehetett, de maga az OHB sem. A már útnak indított lőszer- és pénzsegélyt — Simunich előnyomuló hadai hírére — Komáromban visszatartották.⁷⁰ Ordódynak az adott feltételek között kellett felvennie a harcot.

Lipótvár ostromának első szakasza 1848. december 17-től december 30-ig

Simunich a Guyon által megszállt Nagyszombat bevétele után határozott hadmozdulatba nem kezdett, Windisch-Grätz további utasítását várta.⁷¹ Pihenőnapot rendelt el, csupán kisebb felderítő egységeket küldött Pozsony, Lipótvár és Szered irányába a megvert magyar csapatok nyugtalanítására.⁷² Még ugyanezen a napon

⁵⁶ *Koltay Dénes*: Néhány adat a magyar hadsereg tüzérségéről. *Honvéd*, 1948. 2—3. sz., 46. o.

⁵⁷ HL 1848. 6/111.

⁵⁸ Uo.

⁵⁹ *Koltay Dénes*: i. m. *Honvéd*, 1948. 2—3. sz.

⁶⁰ OL H2 OHB 1848 5949.

⁶¹ A magyar tüzér. A magyar tüzérség története. Szerkesztette: vitéz *Felszeghy Ferenc*, Bp., 1938. 74. o. (a továbbiakban: A magyar tüzérség története)

⁶² *Kumlík Emil*: i. m. 53. o.

⁶³ *Közlöny*, 1848. december 27. 199. o.

⁶⁴ Adalékok az 1848—49-i szabadságharc 7. honvédzászlóaljának történetéhez. *Árvaý Sándor* visszaemlékezései. HK 1936. 293—309. o. (A továbbiakban: „Adalékok a 7. honvéd zászlóalj történetéhez.”)

⁶⁵ Döring kinevezése: OL H2 OHB 1848. 3252.

⁶⁶ A Zalaegerszegen alakult 1200 főnyi zászlóaljából csaknem 600 ember tűnt el a schwechati csatában, a nádasi esata után a létszámnak alig haladta meg a 400 főt.

⁶⁷ *Thanhoffer* novemberi jelentésében írja: „Noha a fent nevezett zászlóalj alakulófélben van, mindazon által legénysége még a legcsekélyebb részben is felszerelve nincsen, hanem nagyobb-részt meztenláb, egy gatyában van kitéve jelen mostoha idők okozta szenvedéseknek és a tisztátalanságból származó elférgesedéseknek” OL H2 OHB 1848 3007.)

⁶⁸ HL 1848. 6/111.

⁶⁹ OL H2 OHB 1848 6462.

⁷⁰ OL H2 OHB 1848 5949.

⁷¹ Simunich további hadmozdulatait Windisch-Grätz támadási irányától tette függővé. Nagyszombatot választotta központul, ahonnan Pozsony irányában is könnyen előretörhet December 15-i jelentése: *Kriegsarchiv Wien*, (a továbbiakban: KA) Simunich Corps. 1848—12. 123.

⁷² HL 1848. 5/272.

futárt menesztett Lipótvárra. E parlamenter útján szólította fel Ordódyt és a vár őrségét — Windisch-Grätz november 13-i és Ferenc József december 2-i, mellékelt proklamációjára való hivatkozással —, hogy térjenek vissza Ő császári és királyi felség hűségére. „Felhívom a parancsnokot és az őrséget, Ő felsége nevében, hogy nyilatkozzék, eleget tesz-e a nyomatékos elvárásnak, vagy pedig meggondolatlan cselekedete miatt rebellisnek kívánja magát tekintetni.”⁷³

A várparancsnok válasza szertefoszlatta Simunich hiú reménykedését, hogy békés úton a vár birtokába juthat.

„Excellenciás Uram!

Nagyszombatból december 17-én küldött követ felszólítására válaszolva szükségesnek látjuk kijelenteni, hogy éppen úgy, mint az egész magyar királyi hadsereg, a fenti erőd helyőrsége is kötelezőnek érzi pontosan betartani azt az esküt, amelyet az Őfelsége által szankcionált törvény alapján letett, és amelyben a király és a magyar alkotmány hűségére esküdött, azért anélkül, hogy esküszegő lenne, Őexcellenciája kívánságának nem tud eleget tenni.

Az, aki a viszonyokat és az események eddigi folyását ismeri, és nem egyoldalúan, hanem a maga helyességében ítéli meg azokat és igazságos akar lenni, be kell ismernie, hogy a rebellis kifejezés, amelyet mindenáron velünk akarnak kapcsolatba hozni, azokra hárul vissza és azokra alkalmazandó, akik a mi országunk ellenséges lakosságával együtt igazságtalan módon ezt a lelketlen háborút előidéztek és megkezdték.”⁷⁴

A Nagyszombatba visszatérő Alberti gróf hozta meg Simunichnak a fővezéri utasítást. Windisch-Grätz komolyan mérlegelte egy Komárom irányából Pozsony visszafoglalására irányuló magyar ellentámadás lehetőségét. Ennek megakadályozása volt a Vág-vonalat (Nagyszombat központtal és Szered előretolt állásokkal) szilárdan tartó Simunich-féle hadtest feladata.⁷⁵ Így tehát az osztrák fővezér Simunich feladatául a Fehér hegység és a Vág folyó közötti területnek az ellenségtől való teljes megtisztítását, a Pozsonnyal való kapcsolat felvételét, a szeredi és a galgóci átkelőhely biztosítását és Lipótvár mielőbbi meghódoltatását határozta meg.⁷⁶

Simunich egy erősebb egységet küldött Verbóra az ottani nemzetőrség szétugrasztására, ahonnan Miavára és Óturára irányította azt, emellett kisebb csapatok indultak Bösing és Szered irányába.⁷⁷ S bár kétségtelenül ezek a kisebb cirkáló egységek is elegendőek voltak a spontán képződő esetleges ellenállás elfojtására, a Vág környékének teljes és biztonságos uralásához elengedhetetlen volt Lipótvár mielőbbi meghódoltatása.⁷⁸

Bár Windisch-Grätz elegendőnek tartott néhány gránátot, hogy a védhetetlen állapotban lévő erődben meghúzódó gyenge őrséget meghódoltassa, Simunich ilyen gyors sikerrel mégsem számolhatott.⁷⁹ Nemcsak, hogy ostromlövegekkel nem rendelkezett, de az akkoriban az osztrák hadseregben használatos tábori lövegek közül is csak kisméretűvel, 6 fontossal.⁸⁰ Simunichot — nagyobb méretű lövegeket és mozsarakat sürgető kérésére — Windisch-Grätz már másnapi válaszában értesíti, hogy utasította a tüzérségi főparancsnokságot: négy 30 fontos messzehordó mozsarat a

73 Ordódy OHB-hez intézett jelentésében mellékeli Simunich felszólítását OL H2 OHB 1848. 6020.

74 HL 1848 6/100.

75 HL 1848 5/571.

76 HL 1848 5/568.

77 HL 1848 6/101.

78 KA Simunich Corps. 1848. 12. 171/B.

79 HL 1848. 5/568.

80 A 3 fontos lövegek nem számolandók ide, mivel az Udvari Haditanács ezek használatával mozgósítás idején nem számolt. Ez a magyarázata, hogy a Magyar Hadügyminisztérium rendelkezése alá került tüzérségi szertárakban lévő használható lövegek jó része 3 fontos volt. A magyar tüzérség története... 78. o.

szükséges munícióval és felszereléssel, valamint nehéz rakétákat, sáncszközökkel együtt, Pozsonyon keresztül Nagyszombatba szállítsanak. A tüzérségi előkészületek szakszerű irányítására pedig a tehetségesnek tartott Wurmb mérnök őrnagyot egy fél árkász osztaggal Simunich rendelkezésére bocsátotta.⁸¹

Wurmb őrnagy a kapott parancs értelmében a bécsi Neugebäuden végzett erődítési munkálatait félbeszakította és december 22-én Pozsonyba, majd két nappal később Nagyszombatba, Simunich főhadiszállására érkezett. Jelentéséből értesült Simunich, hogy a Windisch-Grätz által már december 21-én szorgalmazott nehézágyúk még mindig nem érkeztek meg Pozsonyba. Simunich Wurmbot futárként küldte Bécsbe az ostromlővegek elküldésének sürgetésére és kérelmét tízfontos tarackok követelésével egészítette ki.⁸² A sürgető kérés végre meghallgatásra talált. Mivel a Bécs falait védő nehézágyúk könnyen helyettesíthetők voltak tábori lövegekkel, Welden tábornagy parancsot adott négy 12 fontos nehézágyúnak és két 10 fontos taracknak megfelelő munícióval történő elszállítására.⁸³

Wurmb őrnagy küldetése közben Bernhard százados és 26 főnyi legénysége Nagyszombat környékén az építendő ütegfedezékekhez szükséges anyagokat (ostromkosár, fakötegek, támfák) gyűjtötte, rekvirálta.⁸⁴ Ambrosy tüzér százados irányítása alatt Trakowitz helység mellett a létesítendő tüzérségi bázis számára kijelölt területet kellőképpen előkészítették és a tüzérségi laboratóriumot felszerelték. A munkálatok olyannyira előrehaladtak, hogy már 26-án szorosabb gyűrűbe vonhatták Lipótvárát. Az erődöt környező falvakban (Trakowitz, Vörösvár, Bucsán, Mesztecsko) telepített katonaság teljessé tette az ostromzárat.⁸⁵

A Lipótvárra megérkező Wurmb őrnagy és Ambrosy százados már megérkezésük napján — december 27-én délután — terepszemlét tartottak és megkezdték a leendő ütegállások kiválasztását. E munkálatok zavarására dördültek el a legelső lövések a várból. Tekintve, hogy a szokatlanul hideg évszak teljesen lehetlenné tette a földbeásást, a vár „megközelítését”, sikert csakis a nehéz lövegektől lehetett várni, nevezetesen az erősítésként érkező rakétáktól és a négy 30 fontos messzehordó mozsártól.⁸⁶

Ennek figyelembe vételével tehát az állásokat úgy kellett megválasztani, hogy a különlegesen nagy súlyú és nehezen mozgatható mozsarakat viszonylag járható úton lehessen odaszállítani, és szükség esetén az ellenség tüzelési hatósugarából könnyen ki lehessen vonni, ugyanakkor az esetleges várbeli kitörés ellen rendelt gyalogság számára a terep megfelelő fedezéket nyújtson. Az egész erődöt teljes területében egyszerre erős ösztűz alá kellett venni, nehogy a magyar védelem nagy tüzerőt egyesíthessen, amit annál is inkább könnyebben sikerre vezethetett, mivel a fedezékeket csupán gypajúzsákokból állították össze.⁸⁷

A tüzérparancsnokság az ütegállások kiépítését a következőképpen rendelte el: a kulcsfontosságú mozsárüteget a galgóci országúton, az ott emelkedő vámháztól mintegy 1000 lépésre állítsák fel. Az út jobb oldalán húzódó három mély völgyteknő félembert magasságú természetes fedezéket nyújtott, míg balról a Mesztecsko felé futó kiszáradt vízmosás a kiszolgáló és őrségül rendelt legénység számára szolgált védelmül. A vámház pedig kitűnő bázisként kínálkozott a tartalék csapatok számára. Ennek az ütegeknek a parancsnoka Löschner százados volt.

81 HL 1848. 6/56.

82 HL 1848. 6/429.

83 Erläuterungen zu den Beiden Bechiessungen von Leopoldstadt am 30-ten Dezember und 2-ten Februar 1848—49. HL 1848/49. 7/171. Uo. 6/430.

84 Uo.

85 Strack: i. m. 42. o.

86 A várvédők erős tüzelése miatt, az ellenség nem közelíthette meg nyíltan a várat, csupán futóárok segítségével. A vártól 400—500 méterre építették ki az „első parallelt”, ami már tüzérségi támaszpont is volt. „A második parallelt” létrehozására már a várárok külső szélén került sor. Ezt a fajta ostromlási módot a kedvezőtlen időjárási viszonyok lehetlenné tették Lipótvár esetében.

87 HL 1848—49. 7/171.

A magyar tüzérségi csapás elterelésére a Bécsből érkezett erősítést két ütegre tagolva, a mozsaraktól jobbra, illetve balra helyezték el. A két 12 fontos ágyúból és egy 10 fontos tarackból álló tüzérségi erőt a vár sarokbástyájától mintegy 1000 lépésre, a csak részben leégett Mesztecsko falu bal oldali, romos házai mögött helyezték el. Egy ugyanilyen erősségű üteget pedig a vártól mintegy 1200 lépésre, a Beregszeg előtti holtág-könyökben állítottak fel, ahol a partmeredély természetes fedezéket nyújtott. E két üteg feladata a vár két kapujának és kijáratának erős tűz alá vétele volt.

A mozgékony rakétaütegeket, amelyek előkészítése és beasása a legkevésbé volt munkaigényes, az erődötől északra, mintegy 1000 lépésre állították fel, egy ott húzódó árok természetes fedezékében. Mivel a váron belül kevés volt a fedett épület, és így a rakéták számára nem nyújtott gyúlékony célpontot, ezek támogatására, s az erőd belsejének erőteljesebb bombázására a tábori ütegekhez beosztott öt 7 fontos tarackot egy egységbe tömörítették és a beregszegi állástól mintegy 80, a vártól pedig 1650 lépésre gypjúzsákokból épített fedezék mögé állították.⁸⁸

A fent ismertetett tervet a parancsnokság elfogadta és az ütegállások építéséhez szükséges rekvirált és előkészített anyagokat Nagyszombatból sietve a trakowitzi bázisra szállították. A Wurmb őrnagy és Ambrosy százados által irányított lázas munkálatok eredményeképpen az ütegállások már másnap este, 28-ról 29-re virradóra el is készültek. A tüzérségi előkészületek késleltetésére a várbeliek tüzet nyitottak, főként a vámháznál és Mesztecskónál munkálkodó egységekre. S noha nem kevesebb, mint 70 lövés dördült el a várból, a tüzelés nem volt olyan jól irányzott és hatásos, hogy késleltethette volna a munkálatok előrehaladását.⁸⁹ A délután fél háromkor Mesztecsko irányába kitörő magyar egység sem ért el különösebb sikert.⁹⁰

Az ütegállások kiépítésének megfeszített üteme ellenére a december 29-re kitűzött lövetést Simunich kénytelen volt egy nappal elhalasztani. A Bécsből az ostromló seereghez szállítandó ágyúk ugyanis bizonyos akadályok folytán csupán 29-én éjszaka kettőkor érték el a trakowitzi tüzérségi bázist, a Dietrich százados vezette fedező és kísérő legénység kíséretében. Így a frissen érkezett ágyúkat csupán reggel 6 órakor vontathatták be állásaikba.⁹¹

Még az előző napon azonban egy nem várt esemény csaknem teljesen megghiúsította a vár lövetését. December 29-én fél kettőkor a trakowitzi tüzérségi laboratórium hatalmas robbanással a levegőbe repült. Az épületet őrző négyfőnyi őrség, valamint az éppen ott tartózkodó, a bombák előkészítését ellenőrző Löschner százados is áldozatul esett a robbanásnak. A január 2-án Lipótvárra rendelt Navarra tüzérszázados a robbanás okát az idő rövidsége miatt támadt meggondolatlan kapkodásban, az ilyen sokoldalú munkához szükséges hozzáértő munkaerő hiányában és a legalapvetőbb elővigyázatossági rendszabályok figyelmen kívül hagyásában jelölte meg. A szakképzett Löschner a mozsárüteg-állás kiépítésével volt elfoglalva, és tapasztalt tiszt hiányában a laboratóriumi munkák irányítását egy hozzá nem értő közlegényre, Fischerre ruházta át.⁹² A gyakori ellenőrzés sem pótolhatta a szakszerű irányítást.

A robbanást kiváltó okok között felmerült a magyar szabotázs gyanúja is. „Mások, nevezetesen egyes emberek a faluból kijelentették, hogy ennek a szerencsétlenségnek idegen emberek az okai, amelyek a faluban amilyen gyorsan megjelentek, éppen olyan gyorsan el is tűntek.”

⁸⁸ Uo.

⁸⁹ HL 1848—49. 11/51.

⁹⁰ *Strack*: I. m. 44. o.

⁹¹ HL 1848—49 Tagebuch die Bechiessungen der Festung Leopoldstadt 7/170.

⁹² Uo.

Noha a laboratóriumban felhalmozott bombák időzítéséhez szükséges valamennyi eszköz és anyag megsemmisült, a küszöbön álló lövetést mégsem kellett elodázní, részben az óvatossági megfontolásokból létesített tüzéségi pótraktár épségben maradt készlete, részben pedig a már felszerelt 200 bomba sértetlensége miatt.⁹³

Fischer Löschner százados határozott utasítása értelmében 24 óra leforgása alatt 200 bombát készítettett elő. Az ellenőrzés során azonban kiderült, hogy a bombákat nem a szükséges puskaaporkeverékkel látták el. Löschner százados nem hozatta helyre a hibát, hanem elrendelte további 200 bomba helyes időzítését, míg a rosszul előkészített lövedékeket a hozzájuk tartozó gyújtókkal és egyéb felszerelésekkel szekerekre pakoltatva elszállította.⁹⁴

Az osztrák parancsnokságnak nem maradt más választása, mint hogy ezzel a csökkennt mennyiségű és rosszul időzített tüzéségi készlettel kezdje meg a lövetést. Ennek ellenére bízott a sikerben. A szerencsétlen véget ért Löschner százados helyére a mozsárüteg parancsnokává az éppen egy portyáról visszaérkező Domusovich századost nevezték ki.

December 30-án reggel 8 órakor parlamentert menesztettek a várba, de az erőd parancsnoksága a meghódolást követelő felszólítást ismételten visszautasította. Dél előtt fél tízkor a megbeszélrt jelre — három gyalogsági puskaövésre — a mozsárüteg megnyitotta a tüzet, és erre valamennyi osztrák állásban megkezdődött a tüzeles. A várbeliek is heves bombázás alá vették egyidejűleg valamennyi osztrák állást.

A mozsárüteghez fűzött nagy remények hamar szertefoszlottak, s lövései inkább ártalmatlan tűzijátéknak tűntek, mint jól irányzott, veszélyes tüzéségi csapásnak. A rosszul időzített 54 bomba közül csupán elvétve robbant egy-egy az erőd belsejében (de ezek a 30 fontos golyók amúgy sem okoztak különös kárt), a többségük még a röppálya tetőpontja előtt, jóval az erőd külső védőművei fölött, a levegőben szétrobbant.⁹⁵ Az időzítési hibát nem tudták kiküszöbölni, pedig bevetettek minden tüzéségi fogást.⁹⁶ Így a mozsárüteg fél kettőig szakadatlanul ontotta a tüzet, anélkül, hogy a legcsekélyebb eredményt elérte volna. A magyar tüzéségi ellencsapás a kiváló természetes fedezékben lehorgonyzott ütegben kárt nem okozott.

A mozsárüteg után rögtön tüzelesbe kezdett rakétaüteg sem tudta a lövések röppályáját a magasság módosításával megnyújtani. Az erődhöz való közelítést teljességgel lehetetlenné tette a rendkívül erős magyar tüzéségi tűz. Csak erre az ütegre 11 magyar ágyú ontotta golyóit, köztük nem egy 10 fontos tarack. Rövid idő alatt két ágyú és két ló vált harképtelenné, egy szekér megsemmisült, három rakétakezelő megsebesült.

Ezt a heves tüzet 2 órán át állta a rakétaüteg, de a parancsnok — ha csak nem akarta a teljes megsemmisülésnek kitenni üteget és annak legénységét — kénytelen volt visszavonulni.⁹⁷

A Beregszegnél felállított ütegek a Galgóóra nyíló bejárat elleni tüze kisebb eredményt hozott csupán. Az amúgy is gyenge kaput megrongálta, de komoly kárt nem okozott. A magyar tüzéség főparancsnoka négy oldalról vette tűz alá az osztrák állást, részben 12 és 18 fontos nehézágyúkkal, részben tarackokkal. Az erős magyar tűz nem volt eredménytelen. Már rögtön az első lövéseknél egy 12 fontos golyó szétroccsolt egy ágyútalpat és a felpattanó szilánkok megsebesítettek egy katonát és magát az ütegpáncsnokot is.⁹⁸ Wurmb őrnagy egyenesen bravúrosnak nevezte, hogy ez az üteg az össtsűz beszüntetéséig működését fenn tudta tartani.⁹⁹

93 HL 1848—49. 7/171.

94 HL 1848—49. 7/170.

95 HL 1848—49. 1/171.

96 HL 1848—49. Beschiessungen von Leopoldtstadt 6/133.

97 Uo.

98 Uo.

99 HL 1848—49. 7/171.

A tarackokból összeállított és Mesztecskónál elhelyezett tüzérségi erő sem ért el sikert, de különösebb veszteséget nem szenvedett, részben jó fedezettsége, részben a túl hosszú lövések miatt.

Miután délutánra kishíján valamennyi löszert ellőtték, a bombázást kénytelenek voltak beszüntetni. Simunich délután fél hatkor parancsot adott, hogy az ágyúkat, tüzérségi eszközöket és a mellvédek gyalpuszákjait szállítsák vissza a tüzérségi bázisra — ezt az éj leple alatt meg is tették.

Az ostrom második szakasza
1848. december 30—1849. február 2-ig

Felkészülés a második lövetésre

Az osztrák hadműveletek megindulása után több mint két héttel Lipótvár, ez a jelentéktelen kis erőd ugyanolyan szilárdan tartotta magát, mint december közepén. A mintegy 5000 főnyi, mozsarakkal és nehézágyúkkal, tetemes mennyiségű löszerral megerősített ostromló sereg az első tüzérségi támadás után sem dicsekedhetett egyéb eredménnyel, mint a Galgóra nyíló kapun és az azt oltalmazó két bástyán ütött jelentéktelen, könnyen betoldható résekkel. Nem becsülve alá Gruber és az általa vezetett magyar tüzérség kiválóságát és érdemeit, s a laboratórium felrobbanásának jelentőségét, az ostrom sikertelenségének fő oka kétségkívül a szakszerűtlenségben, a sietségben volt, amely csaknem a dilettantizmus határát súrolta. A bombázást rosszul készítették elő, a távolságot helytelenül választották meg (Wurmb őrnagynak az ütegállások helyét meghatározó diszpozíciója pontatlannak bizonyult), a gyalpuszákokból álló fedezetet (3-as üteg) annyira felületesen erősítették össze, hogy már az első lövések teljesen szétvetették azokat.¹⁰⁰

Wurmb őrnagy, hogy saját szakmai tévedését leplezze, az időjárási körülményeket, a hiányos felszerelést és az egyenlőtlen erőviszonyokat okolta.

„...könnnyű támadás próbálkozása... nem vezethet eredményre és egy sokkal szabályosabb és erősebb támadás szükséges, amelyhez azonban olyan sok munkára van szükség, amelyet a jelenlegi évszakban nem lehet elvégezni, vagy akkor feltétlenül anyagkiegészítésre van szükség. Több idő, csapat- és pénzráfordítással, mivel egy 1300—2000 fős őrség ostromzára mintegy három zászlóaljat vesz igénybe.”¹⁰¹

Windisch-Grätz azonban hallani sem akart arról, hogy Lipótvár újabb egységeket vonjon el a főszereg erejétől, hiszen már az is érzékenyen érintette az osztrák fővezért, hogy a nem csekély létszámú és erősségű haderőt ez a jelentéktelen váracska magához kötötte, s az eredeti elképzeléseknek megfelelően a Simunich-féle hadtest nem operálhatott a gazdag és stratégiailag fontos bányavidéken.

Wurmb őrnagy csapaterősítési kéréleme egy szakszerű ostrom esetén valóban indokolt lett volna, de Windisch-Grätz csaknem abszurdnak tartotta, hogy egy XVII. századi, amúgy is nagyon gyenge erősséget modern várharcászati módszerrel hódítsanak meg. Úgy vélte, egy jól szervezett, átütő erejű lövetés elegendő a biztos sikerhez. Ennek szellemében a szükséges löszertutánpótlás mielőbbi küldésére utasította a tüzérségi főparancsnokságot, Simunichot pedig december 31-i iratában az ostrom erőteljes folytatására szólította fel.¹⁰²

Simunich maga is sürgető kérest intézett a Hadügyminisztériumhoz, hogy a már Windisch-Grätz által szorgalmazott tüzérségi erődítést haladéktalanul indítsák útnak, Wurmb őrnagy pedig „Pro memoria”-jában szakszerű és részletes fejtegeté-

¹⁰⁰ Az akkori tüzérségi szabályok egyértelműen kimondják, hogy a mellvédet olyan vastagságúra kell építeni, hogy ágyúlövés át ne lyukasztthassa. Itt nem csupán a belméretet hanyagolták el, de összeerősítések is nagyon felelőtlenül történt. *Sztrókey Elek*: Az erődítés tudománya. H. n. 1848. 9. o.

¹⁰¹ HL 1848—49. 7/171.

¹⁰² HL 1849. 7/275.

sekben sorolja fel a hiányosságokat. A Bécsben személyesen is megjelenő tüzértiszt a fent említettek kivül szakképzett és gyakorlott tüzérparancsnok kiküldését kérte, mivel Ambrosy százados erejét meghaladta az ösztüzérségi előkészületek irányítása.¹⁰³

A tüzérségi főparancsnokság még január 2-án utasította Navarra őrnagyot, hogy megnövelt tüzérségi felszereléssel induljon Lipótvárra. Navarra őrnagy két tüzérségi altiszt és tíz tüzér kíséretében két 60 fontos mozsárral és négy 18 fontos ágyúval január 4-én este 7 és 8 óra között érte el Pozsonyt. Pozsonyban a lőszer átrakása meglehetősen elhúzódott (emelőgépek és egyéb szükséges eszközök hiánya miatt), így csak 5-éről 6-ára virradó éjszaka sikerült mindent — a 18 fontos ágyúk kivételével — átvagonírozni. Ezeket — a kocsik csekély teherbírása miatt — országúton, szekerekben indították el Nagyszombat felé a Jäger hadnagy vezette fedőszázad kíséretében.¹⁰⁴

Simunich türelmetlenül panaszolja Windisch-Grätznek, hogy az erősítés elindításáról még mit sem tud, pedig „nagyon kínos a csapatokat olyan sokáig tétlennek tudni, amíg a Vágon túl mind politikai, mind katonai szempontból nagyon hasznosan tevékenykedhetnének”.¹⁰⁵ A szállítmány azonban már úton volt és az első része még e nap estéjén meg is érkezett. Simunich még a tényleges tüzérségi előkészületek előtt — ismételten, immár harmadízben — parlamentert küldött a várba Stenglin főhadnagy személyében.¹⁰⁶ Bár a követjárás nem hozta meg a várt eredményt, a válasz mégsem volt teljesen elutasító. A várparancsnok és a tisztek egy része megingott.

Január eleje van. A külvilágtól teljesen elzárt kis erőd alig több mint másfélezer embere mindeddig semmit sem tudott a körülöttük zajló — és az ő sorsukra is döntően kiható — eseményekről.¹⁰⁷ Az első bénító hatású hírt Stenglin tolmácsolja: Pest-Buda a császáriak kezére került. A külső segítség reménye és a kitartás értelmébe vetett hit szertefoszlott. Saját helyzetét illetően a várparancsnok nem táplált illúziókat. A vár gyenge, az őrség létszámban csekély, többségében kiképzetlen újonc, a lőszer fogytán, alig egy napra elegendő. Ordódy habozott. Görgői kissé megkésett, december 26-i utasítása sem bátorította egyértelműen kemény és végső ellenállásra. Sorai inkább a valós helyzetet tükrözték, mintsem hogy morális biztatást adtak volna.

December közepén Görgői jövőre vonatkozó tervei között még szerepel a Vág, mint erős védelmi vonal¹⁰⁸ melynek kiindulópontja és védőbástyája nyilván Lipótvár lett volna, december 26-án azonban már leplezetlenül írja Ordódynak: „A leopoldvári erőd Nádas és Nagyszombat eleste, de még inkább a Vág befagyása miatt elvesztette jelentőségét a jelenlegi helyzetben ... és az őrség Mack őrnagy elbeszélése szerint egy szakszerű ostromot alig három-öt napig, egy mozgó hadtest ostromát pedig még előnyösebb helyzetben sem tudja 14 napnál tovább kiállni.” Levele kettes alternatíva elé állítja Ordódyt és saját belátására bizza, melyiket válassza: „Vagy feladja a várat és megmenti az ágyúkat, vagy tartja a várat. Az első esetben Önre hárul a felelősség, a második esetben én vállalom.”¹⁰⁹

Görgői szabad választás elé állította Ordódyt, de az osztrák hadak gyors előrenyomulása meg is semmisítette a választás lehetőségét. A magyar fővezér ugyanaz-

103 HL 1849. 8/187.

104 HL 1848—49. 7/170.

105 HL 1849. 8/237.

106 *Strack*: i. m. 46. o.

107 Adalékok a 7. zászlóalj történetéhez...

108 OL P 295 Görgøy család levéltára b/30/139. sz. Közli: *Görgøy I.*: i. m. I. k. 78. o.

109 OL P 295 Görgøy család levéltára b/29/2. sz.

nap adta ki utasítását, amikor Simunich csapatai a vár körül az ostromgyűrűt bezárták. Ordódy csak egyet tehetett. Ellenállt.¹¹⁰

Ellenállt, de két hét leforgása alatt — a decemberi lövetés kudarcra ellenére — mind a belső, mind a külső helyzet reménytelenné vált. Értelmetlennek látta a küzdelmet. A felelősség teljes súlyát nem vállalta magára. Önigazolást keresett. Haditanácsot hívott egybe, amelyen a várbeli csapatok valamennyi tisztje megjelent. Dönteni kellett, tartsák-e a várat? A tisztikar két pártra szakadt. Mednyánszky László, Gruber Fülöp, Schubert és a Ceccopieri gyalogezred olasz tisztjei a további harc mellett kardoskodtak, de a többiek a vár feladása mellett szavaztak. Kompromisszumos döntés született. Tekintettel arra, hogy „Magyarország sorsa nem Lipótvár falai között dől el”,¹¹¹ futárt küldenek — amennyiben Simunich ehhez hozzájárul — a magyar Hadiügyminisztériumhoz „a várórség magatartását meghatározó szükséges információkért”.¹¹²

Simunich a válaszadás felelősségét elhárította magától, Windisch-Grätzhez küldött futárt. A fővezér válasza kemény és elutasító. Csak egyet ismert: a feltétel nélküli megadást. „...a további ellenállás esetében, mint felségárulók kötélt általi halálra ítélese elkerülhetetlen, és csak egy gyors és feltétel nélküli meghódolás... nyújt kilátást arra, hogy öfélése a császár a büntetést enyhítse.”¹¹³

Stenglin ismételt követjárása is kudarcba fulladt. A fővezér válasza éppen ellenkező hatást ért el, mint amit célzott. A várórség ismét egységesen és egy emberként vállalta a további harcot, de a várparancsnok már nem állt a fellángoló lelkesedés élén.

A szemtanú Árvay Sándor, 7. honvéd zászlóaljbeli hadnagy, romantikus színekkel eseteli Ordódy árulását és az ellenséggel való tárgyalásait. Szó sincs titkos tárgyalásokról, titkos tervekről. A megijedt és határozatlan várparancsnok — előre látva a majdani eseményeket, csupán önmagát szeretné igazolni és az enyhébb büntetést biztosítani titokban közölt szavaival.

„Ordódy kijelentette” — írja Simunich — „hogy különösen az olaszok azok, akik a vár átadását elleneztek, és ezen a ponton nincs hatalma fölöttük, annak ellenére, hogy azok neki mindenben engedelmessé válnak. És különösen Mednyánszky báró az, aki terrorizál a várban”.¹¹⁴

Január 8-án hajnalban a lövetéshez szükséges előkészületek megkezdődtek. Navarra és Wurmb alapos felmérés és mérlegelés után kiválasztották az újabb ütegállások pontjait. Január 11-én már meg is kezdtek a mocsárüteg állásának talajelőkészítését, a próbálövéshez a bombabeigazítást, a szükséges anyagok felhalmozását. A decemberi sikertelen lövetés után Nagyszombatba visszairányított löszert és tüzérségi felszerelést ismét a trakowitzi bázisra irányították.¹¹⁵

Egy váratlan esemény azonban semmissé tette az előkészületeket és Simunich immár másodszor volt kénytelen megszakítani az ostromot. Január 11-én a Fedriglioni százados vezénylete alatt kiküldött pacifikáló egység Verebélyen előrenyomuló magyar csapatokba ütközött. A kis csetepatéban foglyul ejtett három Miklós-huszárvallomása nyomán Simunich előtt minden kétséget kizáróan bebizonyosodott: Gőrgői mintegy 15 000 főnyi haderejével Lipótvár felé tart.¹¹⁶

110 A felelősség Gőrgőire hárult és ennek tudatában volt Ő is. Így mentegetőzik emlékirataiban: „Hogy e kisebb-
szerű vár egyszerű ágyúztatás esetén is merőben tarthatatlan, arról, fájdalom, csak Győrött lettem felvilágosítva,
amikor már késő volt annak őrségét és ágyúit kockáztatás nélkül kivonni. Ezt most utólag a vár felmentése által
akartam lehetővé tenni”. *Gőrgøy Arthur*: Életem és működésem Magyarországon az 1848. és 1849. években. Bp.,
1911. 141. o.

111 HL 1848—49. 11/51.

112 Statsarchiv Wien. Kabinetts Archiv. Geheim Akten Urtheil und Votum Informatum: Fasc. VIII. N° 403.

113 HL 1849. 8/296.

114 KA Simunich Corp. 1849. 1/125.

115 HL 1848—49. 7/170.

116 *Strack*: i. m. 148. o.

A január elején Pesten az Emmerling-fogadóban összeült Haditanács Görgei hadmenetét északnyugati irányban, a Simunich hadteste elleni offenzívában, Lipótvár felszabadításában szabta meg. Ennek fő célja az volt, hogy a Tisza-vonaltól elvonja az osztrák haderő nagy részét, és ezzel mentesítse a magyar kormányra nehezedő katonai nyomást. Maga Görgei 1849. január 28-án a hadügyminisztériumhoz intézett jelentésében így összegezte a kapott feladatot: „...hadtestemmel Nagyszombat felé vonulván, Lipótvárt fölmentsem és utána a bányavárosokat biztosítsam.”¹¹⁷

Görgei négy hadosztályra osztott erejével január 6-án, illetve 7-én nyomult előre két oszlopban. A balszárny — Mérki Piller vezetésével — az osztrák vezérek figyelmének elterelésére a Duna-menti Ipolyság felé nyomult, a jobbszárny — Aulich Lajos ezredes vezetésével — Rétságon, Szántón keresztül vonult Verebély felé, és azt követte egy napi járótávolságra a hadközép és a tartalék.¹¹⁸

Windisch-Grätz Görgei üldözésére Wrabna altábornagyot küldte (10 zászlóalj gyalogság, 10 század lovaság, 48 ágyú), majd Csorich altábornagy veszi át a vezetést, szigorú támadási paranccsal.¹¹⁹

Ugyanakkor az osztrák fővezér Simunichot is sietve értesítette a veszélyről és a támadás lehetőségéről. A sürgönyt a futár elvesztette, azt Simunich csak január 14-én kapta meg.¹²⁰ Ő azonban már korábban értesült Görgei előrenyomulásáról.

Az őt fenyegető veszélyről Simunich értesült ugyan, de Csorich működéséről nem. Így fel sem merülhetett benne az, amire Windisch-Grätz joggal számított: a magyar sereg két tűz közé szorítása. Simunich minden tudatos megfontolás nélkül, fejtelesen kapkodott.

A Verebélyen ejtett foglyoktól megtudta, hogy már az előző napon — január 10-én — nagyszámú magyar sereg vonult Lévára, melyet este újabb csapatok követtek. Azt is jelentették neki, hogy „bizonyos Balogh” alatt Nagysallónál egy 14 000 főnyi egység gyülekezik azzal a szándékkal, hogy őt megtámadja.¹²¹

A Komárom szemmel tartására a Csallóközbe rendelt Neustädtert szigorúan felhívta, hogy egységének támogatására vonuljon Szeredre, ő pedig január 12-én csapatai nagy részével Nyitrára vonult előre. (17 század gyalogság, 3 szakasz lovaság, 18 ágyú). Szereden négy századot összpontosított, Lipótvár őrizetére pedig mindössze 13 század gyalogságot, 2 szakasz lovaságot és 5 ágyút hagyott hátra.

Január 13-án seregével hiába várta a magyarok támadását, ugyanakkor téves hír alapján arról értesült, hogy a honvédsereg Komjátin, Úrményen át és Szereden keresztül akar a hátába kerülni. E vélt magyar hadmozdulat megakadályozására visszavonult Szeredre.¹²² Itt vette a hírt, hogy Kempen Pozsonyból két zászlóaljnyi gyalogságot indított útnak erősítésként.¹²³ Ekkor Simunich Lobkowitz őrnagyot egy erősebb egységgel ismét Nyitrára rendelte, míg hadereje zömével az erősítést várta.¹²⁴ Még aznap, január 13-án parancsot küldött, hogy Lipótvár ostromával haladéktalanul hagyjanak fel és olyan értelemben utasította az ott vezénylő parancsnokokat, hogy a csapatok egy része Bucsánba, más része pedig Nagyszombatba

117 *Barta István*: Az 1849. január 2-i Haditanács a Főváros kiürítésére. HK 1955/2. 66—100 o. Görgei Arthur levelét közli: *Görgey István*: i. m. 169. o.

118 *Gélich*: i. m. 281—282. o. *Breit*: i. m. 208. o.

119 *Winterfeldzug*. 135—136. o.

120 A Simunichoz küldött parancs elvesztésének leírása *Strobel von Ralvelsberg*: Die ungarische Donau-Armee 1848—49. Wien und Leipzig, 1908. 79. o.

121 A jelentésben említett „bizonyos Balogh” valószínűleg Balogh János Trencsén vármegyei kormánybiztos és honvéderőnagy, aki azonban ekkorra már, a január 3-i budatini csata után, biztosabb helyre távozott. A hírnek anyyi alapja volt, hogy Jeszenák János Nyitra vármegyei kormánybiztos január 4—5-én felkérte a szomszédos vármegyék törvényhatóságait, hogy nemzetőreiket egy táborba vonják össze.

122 HL 1849. 9/106.

123 *Strack* i. m. 54. o.

124 *Uo.*

vonuljon, ahol szándéka szerint haderejét egyesíteni akarta.¹²⁵ Az éppen akkor Pozsonyból Nagyszombatba érkező lőszerutánpótlást sietve visszaküldték, a trakowitzi bázison, valamint a vár körül és a tüzérségi laboratóriumban előkészített és felhalmozott valamennyi tüzérségi felszerelést még az éjszaka folyamán szekerekre rakták és elindították Nagyszombat felé, majd onnan Pozsonyba.¹²⁶

Windisch-Grätz teljesen értetlenül állt Simunich gyors és stratégiailag megalapozatlan visszavonulása előtt. Welden tábornagynak írt leveléből egyértelműen kitűnik: Simunich visszavonulásában látja annak okát, hogy Görgei serege megsemmisítésének lehetősége kihasználatlanul maradt.¹²⁷

A Lipótvár körüli ostromgyűrű érthetetlenül gyors és sietős, teljes feloldása nemcsak hogy ismét megnyújtotta az ostrom idejét, de a védők — és így a nyugat-magyarországi vármegyék — számára is jelentős biztatást és erkölcsi támogatást adott.

Január 13-án a várbeliek minden eddiginél sikeresebb kitorést hajtottak végre. A már építés alatt álló ütegállásokat szétrombolták, az ott található anyagokat és tüzérségi felszerelést a várba hurcolták.¹²⁸ Újvároskából élelmiszert, élőállatot, az Erdődy-majorból kávé, cukrot zsákmányoltak.¹²⁹ Lorenczky főhadnagy és százada 30 ökörrrel és 4 fogollyal tért vissza.¹³⁰

A megszállt északnyugati vármegyék nyugalmáért aggódó Kempen figyelmeztetően írja Windisch-Grätznek: „...az erőd mihamarabbi semlegesítése a csekély ellenséges helyőrség dacára a környéken uralkodó kishitű hangulatra nagyon előnyösen hatna, és Simunichnak ily módon lehetővé váló előrenyomulása több megyét egyszerre megnyugtathatna”.¹³¹

Lipótvár második lövetése és kapitulálása

Görgei hadtestével, az osztrák alvezérek páni kapkodásának dacára, kényes helyzetbe került. Előtte Simunich állott, aki joggal számíthatott a már Szered felé vonuló Neustädter támogatására (2. zászlóalj), mögötte Csorich, északról pedig Götz tábornok zárta el az útját, aki január 9-én Privigyét szállta meg az elővéddel, csapatai zömét pedig Mosócra vonta össze. Simunich-csal Nagytapolcsányon keresztül létesített összeköttetést.

Görgeinek le kellett mondania Lipótvár felmentéséről.¹³² A magyar fővezér azt állítja emlékirataiban, hogy eredeti tervének végrehajtásáról Bayer József tábornoki főnökkel és Pusztelnik ezredessel folytatott heves vita után állt el.¹³³ Bayer érvelése világos és meggyőző. Görgei feladata az ellenség főerejének elhárítása a Tiszától. Hadseregét meg kell őriznie. Kerülnie kell az ütközetet. Lipótvár mellékel. Egy sikeres offenzívával semmilyen stratégiai előnyhöz nem jut, csupán újra meg újra ütközetekre kényszerül.¹³⁴

Csorich már január 16-án jelentette Windisch-Grätznek, hogy Görgei feladta Lipótvár felmentésének tervét. Léváról Selmec felé fordult, ezt az irányt követték a Verebély felé tartó egységek is. Ily módon számára a Simunich-csal való összeköt-

125 Winterfeldzug... 153. o.

126 HL 1848—49. 7/171.

127 HL 1849. 10/76.

128 HL 1848—49. Beschussungen von Leopodstadt 6/133.

129 HL 1848—49. 11/51.

130 A 7. honvédszászlóalj történetéhez...

131 HL 1849. 9/255.

132 Görgeit döntésében befolyásolta Beniczky Lajos bányavidéki kormánybiztos híradása is, mely szerint Götz csapatai rövid időn belül megszállhatják a bányavárosokat, ha Görgei nem siet oda mielőbb. *Steier Lajos: Beniczky Lajos bányavidéki kormánybiztos és honvédezéses visszaemlékezései és jelentései az 1848/49-iki szabadságharcról és tót mozgalomról. Bp., 1924. 99—100., 254. o.*

133 *Görgey Arthur: i. m. I. k. 142—144. o.*

134 *Gabányi János: Görgey hadtestének műveletei 1849 január 6 — február 5-ig. Ludovica Akadémia Közlönye 1902. 949—968. o.*

tetés keresése csak hátráltató hadmozdulatot jelentett.¹³⁵ Windisch-Grätz utasította Simunichot, hogy Görgei üldözése Csorich feladata, s egyben Lipótvár további ostromára szólította fel, melynek elfoglalása „nem is annyira hadászati szempontból fontos, mintsem azért, mert így a további hadműveleteket megbénító hely birtokába jut.”¹³⁶

Mivel Simunich még mindig a legképtelenebb tervekkel állt elő a Csorich-csal való összeköttetés létesítésére, az osztrák fővezér ismételten hangsúlyozta, hogy Simunich feladata Lipótvár meghódítása, a Vág-vonal biztosítása, és ennek érdekében csapatai koncentrálására hívta fel.¹³⁷ Simunich 11 század gyalogságot, fél század lovasságot vont össze Lipótvárnál, egy századot Szereden, egy századot Nagyszombatban hagyott, a többivel pedig Nyitrára vonult a Komáromból várható hadmozdulat elhárítására, így kívánta Csorich hátát fedezni.¹³⁸

Bár Lipótvár ostroma folytatódott, Simunich a siker előfeltételét a még szükséges és beígért lőszerutánpótlásban látta, amit a tüzérparancsnokság közlése szerint három részletben — január 18-án, 22-én és 24-én — indítanak útnak.¹³⁹ Ugyanakkor kéri, hogy a súlyosan megbetegedett, gyomorlázban, agy- és mellhártyagyulladásban szenvedő Navarra őrnagy helyét másik tüzérparancsnokkal töltsék be.

Az előkészületek megindultak, de a várható sikert most az időjárás sodorta veszélybe. A váratlanul beköszöntő havazás, majd az azt követő kemény fagy Nagyszombat és Lipótvár között az utakat teljesen járhatatlanná tette. A hirtelen hóolvadás a Vág jégpáncélját darabokra törte, ami a nagy nehezen helyreállított galgói hidat ismét összerombolta. Az egész vidéket elöntötte a víz, így a nyitrai sereg-rész és az ostromlók között megszakadt az összeköttetés. A mozsarakhoz küldött tetemes mennyiségű lőszerutánpótlás elakadt.¹⁴⁰

Az akadozó ostromkészületek ismételt reménységgel töltötték el a várbelieket. Mednyánszky és Gruber agitálása nyomán az őrség szilárd egységben január 24-én egy emberként tett esküt a nemzeti színű lobogóra. Másnap délután 4 órakor kitörték, s kisebb csetepaté után húzódtak vissza a várba.¹⁴¹

Január 24-én Simunich, miután a Bécsből odarendelt lőszer egy része az időjárás dacára Pozsonyba érkezett, nagyon optimistán ír az eljövendő lövetésről. A 8 mozsárhoz rendelkezésre álló 800 bomba, a négy 18 fontos és négy 12 fontos ágyú 100 golyója, a három 12 fontos nehézzrakéta 93 lövéshez szükséges municiója, a két 10 fontos és három 7 fontos tarack nagy mennyiségű gránátja bőven elegendő volt Lipótvár sikert hozó lövetéséhez. Mint írja, legkésőbb január 29-ig a lövegeket a Lipótvár körüli állásokba vontatják. Minden lehetséges fellépő akadály ellenére a tüzelés legkésőbb 30-án, vagy 31-én elkezdhető és olyan mennyiségű lőszerert halmoztak fel, hogy a kis várat 2 napon át megszakítás nélkül bombázzhatják.¹⁴²

Simunich jól számolt. A fokozatosan érkező utánpótlás, a két 60 fontos és két 30 fontos mozsár, négy 18 fontos ágyú már 25-én elérte a trakowitzi bázist az új tüzérparancsnok, Nepreny százados vezetésével. Január 27-én pedig megérkezett Nagyszombatból a lövegállások kiépítéséhez szükséges felszerelés is. Január 29-ére valamennyi lőszerert Trakowitzra szállította, az ütegállások pontjainak kiválasztása megkezdődött.

135 HL 1849 9/371.

136 HL 1849 9/472.

137 HL 1849 10/114.

138 HL 1849 10/156.

139 Uo.

140 HL 1848—49. 7/171.

141 HL 1848—49 11/51.

142 HL 1849. 10/399.

Az 1. számú üteg négy 18 fontos ostromlővegét és két 10 fontos tarackját Beregszeg előtt, a Vág jobb partján, az erőtől mintegy 1400 lépésre, természetes földmeredély mögött állították fel.

A 2. számú üteg két 60 és két 30 fontos mozsárát Beregszeg előtt, egy mélyedésben, a vártól mintegy 1750 lépésre helyezték el.

A 3. számú üteg három 3 fontos rövidcsövű tarackot egyesített Mesztecsko falutól jobbra, a vártól mintegy 1300 lépésre.

A 4. számú, nagy nehézséggel kiépített ütegalásban négy 30 fontos messzehordó mozsár volt, Mesztecsko romos házai mögött, a vártól mintegy 1600 lépésre.

Ettől balra helyezkedett el az 5. számú üteg négy 12 fontos ágyúval, a vártól 1300 lépésre.

A 6. számú üteg foglalta magába a fél 12 fontos nehézzrakéta egységet, amely a vártól 1000 lépésre, a leégett mesztecskói templom mögött horgonyzott. Szükség esetén a várhoz közelebb nyomulhatott.¹⁴³

A tüzérségi stratégia a vár kétoldali, nagyerejű bombázásán alapult. Az időjárás miatt a nagyobb súlyú harci eszközök szállítására teljesen alkalmatlanná vált a vörösvári út, más lehetőség viszont nem kínálkozott, hiszen a galgóci hidat még nem állították helyre.

Az előkészületek folytak, amelyeket a magyarok hirtelen akciója megzavart ugyan, de késleltetni nem tudott. Január 30-án a várbeliek mintegy 1000 fővel és négy tábori ágyúval kitortek Vörösvár irányába. Az erős várbeli tüzeléssel támogatott seregrész, sikeresen nyomult előre, azonban a falu előtt fedezetül felállított 16 fontos tábori löveg és 7 fontos tarack — miután a honvédeket 800 lépésre engedte közel — élénk tüzelésbe kezdett. Egy magyar ágyú rögtön szétroncsolódott, négy honvéd meghalt, sokan sebesülten a földön maradtak. A védők visszavonultak.¹⁴⁴

Január 31-én a lőszer gondos osztályozása után a beregszegi és vörösvári pórtaktáratokat feltöltötték. Simunich minden eddigi reménységét meghaladó készletet halmozódott fel. Nepreny százados kimutatása joggal tette az ostromló sereg parancsnokságát nem csupán optimistává, de meglehetősen magabiztossá is:

Két 60 fontos mozsár	700 bomba
Hat 30 fontos mozsár	2052 bomba
Négy 18 fontos ágyú	800 golyó
Négy 12 fontos ágyú	400 golyó
Két 10 fontos tarack	446 gránát
Három 7 fontos tarack	1260 gránát

Összesen: 2752 bomba, 1200 golyó, 1666 gránát állt az ostromlók rendelkezésére.¹⁴⁵

Február 1-jén este a mellvédeket gyapjúzsákokkal feltöltötték, a lövegeket állásukba vontatták. Másnap reggel a nagyon heves tüzelés a várbeliek megadásra történő felszólítása nélkül kezdődött. Egy óra leforgása alatt 117 golyó, 66 gránát, 52 bomba, és 42 rakétalövés zúdult Lipótvárra, összesen 277 lövés.¹⁴⁶ Ekkor 60 perc alatt nagyobb mennyiségű lőszert tüzeltek el, mint december 30-án 6 óra alatt. A minőségi különbség is szembeűnő, a 277 lövés több mint a felét a nehéztüzérség adta. Az is nagy mértékben növelte a bombák hatékonyságát, hogy két oldalról, koncentrált tüzérségi csapást mértek a várra.

143 HL 1848—49. 11/51.

144 *Strack*: i. m. 59. o.

145 HL 1849 11/479.

146 HL 1849 11/463.

A decemberi lövetésnél oly sikeresen működő magyar tüzérség bénultan szemlélte az eseményeket. A várbeliek löszere fogytán volt. Csupán egy-egy Mesztecsko felé irányzott lövés dördült el, minden eredmény nélkül.¹⁴⁷

Az osztrák tüzérségi tűz nem csupán erőteljes volt, de jól irányzott és pontos is. Már az első golyó a parancsnoki épületbe csapódott be és a hálószoba melletti helyiséget is teljesen összezúzta. Különösen sok találat érte a raktárakat, a kórházat és a kaszárnnyakat.¹⁴⁸ Ambrosy százados nem ok nélkül büszkélkedett ütegeinek hatásosságával, de a többi egység sem maradt el mögötte. A bombák, golyók és gránátok, több mint 3/4 része a belső védműveken, illetve azok mögött robbant.¹⁴⁹

Az erős és hatásos bombázás még az olasz század tisztjeinek macacosságát is megtörte. A várbeliek összehívott haditanácsán a hajthatatlan Mednyánszky őrnagy és Gruber százados kivételével a tisztikar egyhangúlag a kapituláció mellett szavazott. A vár két pontjára kitűzték a fehér zászlót. Ordódy várparancsnok a kölcsönös tárgyalások záróeseményeként megadási szándékát egymondatos, tömör írásbeli nyilatkozatban fogalmazta meg: „A várórség megadja és Őfelsége kegyelmébe ajánlja magát”.

A részletkérdésekről folyó tárgyalások is hamar eredményre vezettek. A győztes diktált, a legyőzött tudomásul vette a feltételeket. A megadási feltételeket hét pontban foglalták össze:

- „1. Az őrség magát Őfelsége kegyelmébe ajánlja.
2. Minden fegyvert a várban a főszereg előtt le kell tenni. A helyőrség — a tiszték és a legénység — délután két órakor a neustadti kapun kivonul és az úton a bástya lábánál felsorakozik.
3. A tiszteket és a legénységet — további felsőbb utasításig — mint hadifoglyokat vezetik Pozsonyon keresztül.
4. Minden személyi tulajdont — ha ilyen létezik — a fegyverek kivételével — az érintettek megtarthatnak és magukkal vihetnek.
5. Minden kincstári és bármilyen köztulajdont — amibe a hadipénztár is beletartozik — a bizottságok átadják és átveszik.
6. Az átadó bizottság az eddigi várparancsnokból, egy hadmérnök tisztből, egy tüzérből, egy ellátmányi hivatalnokból áll.
7. A bizottság vezetésével Wurmb őrnagy van megbízva”.¹⁵⁰

A déli órákban 41 tiszt, 1272 főnyi legénység gúlába rakta fegyverét a várudvaron. Két órakor a neustadti kapu előtt felsorakozott a teljes várórség.

A tiszteket külön csoportba állították. A Szluini határőrezred egyik zászlóaljának fedezete alatt a 1272 főnyi legénységet elindították Nagyszombatot át Pozsony felé. A várban mindössze a kórházban fekvő 30 beteg honvéd maradt. Délután fél négykor az osztrák csapatok megszállták a várat.

Összegezés

Lipótvár, ez a korszerűtlen kis erőd 36 napi ostrom után kapitulált. A katonai, harcászati tényezők mellett a várórség ellenállása jelentősen késleltette a vár meghódolását. A védelem irányításának kulcsfigurája azonban paradox módon nem a várparancsnok volt.

¹⁴⁷ HL 1849 61/133.

¹⁴⁸ Adalékok a 7. honvédszászlóalj történetéhez...

¹⁴⁹ HL 1849 11/468.

¹⁵⁰ Strack: i. m. 60. o. KA Simunich Corps. 1849 2. 11/1a.

Ordódy a császári hadsereg típus tisztjét személyesítette meg. Lelkiismeretes, pontos, szabályos, minden katonai ismeret kiváló ismerője és formális végrehajtója, de nem több.

A védelem lelke elsősorban a megingathatatlan Mednyánszky. Az egész parancsnoki karból Ő az, aki legvilágosabban látja, hogy az erőd mennyire gyenge, mennyire képtelen hosszás védekezésre. Mégis meg van győződve arról, amit Ordódy teljesen figyelmen kívül hagy: az állhatatos, csaknem ésszerűtlennek tűnő kitartás, ha időlegesen is, legyőzi a legreménytelenebb helyzeteket.

Mednyánszky eszmei és harcostársaival együtt, Gruberrel és Schuberttel is mindig elől volt. Ott volt az összes kitörésnél, de ott volt a legénység között is — az elkeseredett és lehangoló pillanatokban. Nem kis eredményt ért el. A január elején még kapitulációt latolgató tisztikar és őrség január 21-én már egyemberként dörög az esküt a nemzeti színű zászlóra. Tagadhatatlan, hogy különösen Mednyánszky, Gruber, Schubert és az olasz tisztek szilárd kiállása és a legénységre gyakorolt hatása késleltette Lipótvár feladását. Ennek teljes tudatában volt Simunich és az osztrák főparancsnok.

Stenglin, a várba küldött parlamentér — minden idők gyakorlatának megfelelően — nem csupán követ volt, hanem kém is. Feladata volt a várőrség hangulatának kipuhatólása, az egyes irányítók és a legénység állásfoglalásának megismerése. Stenglin eredményesen működött. Nemcsak a megrettent várparancsnok juttatta el rajta keresztül Simunich-hoz magát tisztázó nyilatkozatait, a vár helyzetének rövid jellemzését, de értesüléseket szerzett a számlavezetőtől és Schichs ellátási vezetőtől is.¹⁵¹

Így azután természetszerűleg nem egyforma elbírálás alá esett a várparancsnokság és az őrsége. Simunich a vár átadásakor — Stenglin jelentései alapján — összeállította azoknak a tiszteknek a névjegyzékét, akiket különösen „vétkesnek” talált a kemény és állhatatos ellenállásban. A Windisch-Grätzhez felküldött jegyzék tíz tisztről szól, akik között a várparancsnok, Ordódy nem szerepel. Nemcsak a neve nem kerül fel a listára, de Simunich egyenesen dicsézőleg említi „lojális magatartását” a vár átadására irányuló nem hatástalan és „áldásos” tevékenységét.¹⁵²

Ezeket a tiszteket — Ordódyval együtt — hadbírószág elé állították, míg a többi a legénységgel egyenesen Bécsbe kísérték. A Simunich által tizennégy főre emelt tiszti csoportból azonban többeket felmentettek a kemény elbírálás és büntetés alól. Windisch-Grätz február 5-i iratában hangsúlyozza, hogy csak azokat vonják felelőségre szigorúan, a haditörvényeknek megfelelően, akik ténylegesen késleltették a vár átadását.

Windisch-Grätz május 17-i irata ismételten aláhúzza a tisztek megkülönböztetett elbírálását. Így csupán négyre csökkent a valóban vádlottak száma. Most már azonban — a fővezér utasítása értelmében — nem hadi-, hanem politikai foglyokként kezelték a négy volt császári tisztet: Ordódyt, Mednyánszkyt, Grubert és Schubertet.¹⁵³

A több hétig elnyúló hadbírószági tárgyaláson Gruber és Mednyánszky múltjukhoz hűen viselkedtek. Nem mentegőztek, nem szépítettek, hitet tettek — immáron csak szavakkal — meggyőződésük és eszméik mellett. A szemtanúk terjedelmes vallomásai — amelyek között a várőrség tisztjeinek, s különösképpen Ordódynak a nyilatkozata nem volt kevésbé elítélő és vádoló, mint Stengliné — a hadbírószág szemében teljesen indokoltá és jogossá tette a nemcsak súlyos, de megalázó ítélet meghozatalát.¹⁵⁴

151 Staatsarchiv Wien, Kabinetts Archiv. Geheim Akten. Urtheil und Votum Informatum Fasc. VIII. N° 403.

152 KA Simunich Corps. 1849. 2. 27.

153 Staatsarchiv Wien, Kabinetts Archiv. Geheim Akten Urtheil und Votum Informatum. Fasc. VIII. N° 403.

154 Hadifoglyot csak golyó általi halálra lehetett ítélni.

A „Kossuth-hű” Mednyánszkyt és Grubert kötél általi halálra ítélték. Schubertet 8 évi fogsággal sújtották, tekintettel arra, hogy január 20-tól a vár átadása mellett kardoskodott. A várparancsnok Ordódyval szemben a bécsi udvar nem volt hálátlan. A kiszabott büntetés feltűnően enyhe. Mindössze 3 évi várfogság. Július végén pedig a rangjától való megfosztását is feloldották.¹⁵⁵

Az április 24-én hozott ítéletet nem hajtották végre. Az új fővezér, Haynau azonban nem késlekedett. 1849 júniusában, Pozsonyba vonulása után, legelső intézkedései között az ítélet végrehajtása szerepel. A kivégzés június 5-én, éjszaka történt meg, amely egy csapásra hírhedtté tette Haynaut.¹⁵⁶ Döbbenet és felháborodás hullámmzott végig az országon.

„Az ellenségnek ilyen baromi kegyetlensége felett — írja Klapka Győrből június 10-én Görgeinek — a hadsereg felháborodott és egyhangúlag bűnhődést követelnek. A további szájalom a világ szemében bennünket csak gyávának bélyegezhet. Mednyánszky halálában a magyar hadsereg megszégyenítettet — meg kell bosszulni”.

Hasonló indulattal javasolja Kossuth: „...idején látom, miszerint elleneink irányában az eddig elkövetett nagylelkűségünkkel felhagyva, az osztrák zsarnokság ezen embertelen eljárása ellen visszatorlást használjunk”.¹⁵⁷

Bár Görgei lévai napiparancsában esküdzött: egy magyar mártír haláláért két osztrák tiszt feje hull porba, fenyegetését nem váltotta be. Már a bosszú sem változtatott a tényeken. Joggal feltehetjük azonban a kérdést: értelmes volt-e Mednyánszky és Gruber fanatikus kitartása, tragikus mártírhalála? Mi volt, és volt-e egyáltalán valami szerepe Lipótvárnak 1848—49-es szabadságharc katonai történetében?

Simunich és Windisch-Grätz — a fentiekben is közölt — Lipótvár bevételét sürgető megjegyzései mind hangsúlyozzák: bár a várnak katonai jelentősége nincsen, de erejéhez képest jelentős hadtestet köt magához, és így akadályozza az osztrák hadműveletek előnyös alakulását. Kétségtelen, Simunich több mint ötezer főnyi seregét, e „mozgó hadtest” céllal létrehozott erőt alapvető funkciójában bénította meg.

Simunich nem teljesítette eredeti feladatát: Götz-cel együttműködve a stratégiailag fontos bányavidék megszállását és erőteljes kézben tartását. Ha ez megvalósul, Görgei nagyon kényes helyzetbe került volna. Legalább olyan erős egység állta volna el az útját, mint amely üldözte.

Lipótvár ellenállása nem csak az osztrák erők szétforgácsolásához járult hozzá, nem pusztán Görgei helyzetét könnyítette meg, de befolyást gyakorolt Komárom sorsára is. Az oly fontosnak tartott, modern, kiterjedt sáncrendszerrel rendelkező erődöt az osztrákok előnyomulásukkor nem hogy ostrom alá nem vehették, de még ostromzár alá sem foghatták ilyen csekély erőkkel. Csupán „megfigyelő hadtesttel” próbálták a tízezer főnyi várórség aktivitását fékezni — nem sok sikerrel. A Bécsből érkezett erősítést és utánpótlást is Lipótvár emésztette fel. Komárom ostroma valójában Lipótvár eleste után kezdődött, több mint két és fél hónappal az osztrák támadás megindulása után.

Lipótvár ellenállásának jelentőségét és a hadműveletekben betöltött szerepét jól érzékelteti a Mednyánszky ellen emelt vád: „A vád szerint a kormánybiztos a maga állhatatos ellenállásával négy héttel kitolta Lipótvárnak már-már elhatározott feladását. Ezzel megkönnyítette a magyar hadsereg felső-magyarországi visszavonulását, s megakadályozta azt is, hogy a vár ostromával elfoglalt császáriak a Komáromot ostromló csapatok segítségére siessenek.”¹⁵⁸

¹⁵⁵ Staatsarchiv Wien, Kabinetts Archiv, Geheim Akten, Urtheil und Votum Informatum, Fasc. VIII, N^o. 403.

¹⁵⁶ Vámbéry Armin: Küzdelmeim. Bp., 1905. 62. o.

¹⁵⁷ Idézi: Steier Lajos: Haynau és Paskievics. I. k. 23. o.

¹⁵⁸ Idézi: Dr. Ováry Avarj Károly: Báró Mednyánszky Cézár emlékezései és vallomásai az emigrációból. Budapest, 1930. 36. o.